

HOFJESKRANT

Nieuwsbrief van de Stichting Landelijk Hofjesberaad

nummer 46, najaar 2020

**HOFJES IN
CORONATIJD**

**BEZOEK AAN
GENTS BEGIJNHOF**

Verder in dit nummer: Nieuw bestuurslid • Van de Voorzitter • Hofjes in Coronatijd • Nieuwe deelnemer: Utrechts Monumentenfonds • Hofjesnieuws • Boekennieuws

MEDEDELINGEN VAN HET BESTUUR

LANDELIJK

HOFJESBERAAD

LANDELIJK HOFJESBERAAD

De Stichting Landelijk Hofjesberaad is bedacht op 8 april 1997 en daadwerkelijk opgericht op 4 juni 1997.

BESTUURSSAMENSTELLING:

H. van Eesteren, voorzitter (070-350 63 48)
J.H. Willeminck, penningmeester (023-528 84 36)
Mw M.P.C. Gielink, secretaris (070-383 16 70)
C.N.L.M. Regout, lid (035-543 17 32)
C.A.M. Schinck, lid (071-361 89 10)

HOFJESKRANT

De *Hofjeskrant* is voor geïnteresseerden op aanvraag beschikbaar. Bestuursleden van de aangesloten hofjes krijgen de krant automatisch op hun huisadres. Op de website van het LHB is de *Hofjeskrant* ook te downloaden en/of te lezen.

SECRETARIAAT

STICHTING LANDELIJK HOFJESBERAAD

Vooruitgangstraat 167, 2032 RK Haarlem
Contactpersoon: Joke Slootheer
Het secretariaat is te bereiken van
09.00 - 13.00 uur op 023 - 5400644
of via info@hofjesberaad.nl
www.hofjesberaad.nl

AANMELDING NIEUWE DEELNEMERS

Voor meer informatie over het Landelijk Hofjesberaad en/of de mogelijkheden voor aansluiting bij het beraad kunt u zich richten tot Joke Slootheer (secretariaat). Natuurlijk zijn wij ook zeer geïnteresseerd in uw reactie op de *Hofjeskrant*. Belt of mailt u gerust, ook als u een actieve bijdrage wilt leveren aan het werk van de stichting.

ADVERTEREN IN DE HOFJESKRANT?

Neem dan contact op met het secretariaat
info@hofjesberaad.nl

COLOFON

Uitgave van het Landelijk Hofjesberaad.
Verschijnt tweemaal per jaar: voorjaar en najaar
ISSN: 1872-5619

Redactie: Henk Looijesteijn
Vormgeving: Tekst in Vorm, Joke Slootheer
Foto's: Jaap Bodd, Huib van Eesteren,
Henk Looijesteijn, André Russcher,
Joke Slootheer, Piet Verhoeven en
Jan Willeminck.
Druk: Paswerk Grafisch, Cruquius

NAJAARSBIJENKOMST IN UTRECHT

Op zaterdag 7 november a.s. zal het Landelijk Hofjesberaad te gast zijn bij de Utrechtse hofjes. U bent vanaf 9.30 uur van harte welkom in Gasthuis Leeuwenbergh, Servaasbolwerk 1A in Utrecht.

HUISMEESTERBIJENKOMST IN MARSSUM

De volgende huismeesterbijeenkomst zou plaats vinden op donderdag 8 oktober a.s. in het Poptagasthuis in Marssum. Ten gevolge van Corona kan deze bijeenkomst niet doorgaan, maar het Poptagasthuis hoopt de huismeesters in 2021 alsnog te kunnen ontvangen. Dit jaar zal er geen huismeesterbijeenkomst plaats vinden.

NIEUW BESTUURSLID

In april 2020 is het bestuur van het Landelijk Hofjesberaad versterkt met Cees Schinck, sinds 2014 regent van het Grill's Hofje in Amsterdam. Cees volgt Hanneke Baars op als algemeen bestuurslid. Na een opleiding aan de universiteit van Nijenrode en in de Verenigde Staten was Cees tussen 1972 en 1992 werkzaam bij verschillende uitgeverijen en beursgenoteerde bedrijven. Vanaf 1992 tot zijn pensioen in 2015 was Cees vervolgens werkzaam als onafhankelijk consultant op het gebied van management en marketing en begeleiding van bedrijfsopvolging.

In 2014 werd Cees regent en secretaris van het Grill's Hofje, waarbij veel aandacht uitgaat naar bouwkundige vraagstukken met betrekking tot onderhoud en renovatie. De afweging van investeringen en kosten tegenover de huuropbrengsten is daarbij een boeiende uitdaging voor hem.

Cees draagt het Landelijk Hofjesberaad een warm hart toe en is zeer enthousiast over wat het LHB de afgelopen jaren heeft bereikt met betrekking tot de verhuurderheffing, het gezamenlijk onderzoek naar zonnevelden en de versterking van de onderlinge band van hofjesbesturen. Cees heeft het LHB altijd ervaren als een warm bad en wil zich als bestuurslid dan ook inzetten voor de belangenbehartiging van de hofjes en de versterking van de band tussen de hofjesbesturen.

Tuin van het Bruntenhof, één van de vijf hofjes van ons nieuwe lid.

Foto uit Tussen Goidscameren en hofjes: poortje van het Willem Vroesenhuis.

VAN DE VOORZITTER

Mijn voorwoord in de vorige *Hofjeskrant* begon ik met de aankondiging van de voorjaarsvergadering, die in Amsterdam zou plaatsvinden. Daarna veranderde half maart de wereld en ging het Coronavirus ons leven beheersen. Voor het eerst moest een landelijke bijeenkomst worden afgeblazen. Voor onze over het algemeen oudere bewoners brak een periode aan waarin voorzichtigheid het devies was. Henk Looijesteijn heeft enkele hofjesbestuurders en -beheerders gevraagd hoe zij en hun huurders deze periode hebben ervaren. De indruk bestaat dat het hofje als besloten woonvorm een goede bescherming biedt tegen het virus. Hopelijk is er binnen afzienbare tijd een vaccin beschikbaar, waarna het normale leven weer op gang kan komen.

Vooralsnog streeft het bestuur er naar de najaarsvergadering op zaterdag 7 november door te laten gaan. De zaal waar wij bijeenkomen, in Gasthuis Leeuwenbergh in Utrecht, is groot en biedt plaats aan 400 gasten. Met inachtneming van anderhalve meter afstand kan de vergadering door maximaal 70 personen worden bijgewoond. Mocht het naar aanleiding van de ontwikkelingen rond het virus niet verantwoord of mogelijk zijn de bijeenkomst door te laten gaan, zullen wij bezien of het mogelijk is de vergadering digitaal te laten plaatsvinden. Het bestuur vindt het belangrijk om met onze deelnemers te communiceren en wil u graag de presentatie van het nieuwe boekje in de Hofjesreeks laten meebeleven.

Tijdens de najaarsbijeenkomst zal namelijk de presentatie plaatsvinden van het vijfde deel met als titel *Tussen Goidscameren en hofjes, de ontwikkeling van charitas en ouderenzorg in Nederland tot 1600*. In het boekje wordt door emeritus hoogleraar middeleeuwse geschiedenis Dick de Boer beschreven hoe het hofjeslandschap tot omstreeks 1600 vorm kreeg en wat de motieven en verwachtingen van de stichters waren. Het boek gaat dus terug

naar de oorsprong van het hofje als sociale woonvorm, een geschiedenis die nog nooit eerder beschreven is. Het eerste exemplaar zal worden aangeboden aan de directeur van de Rijksdienst Cultureel Erfgoed, mevrouw Susan Lammers.

Ik beveel u de aanschaf van dit bijzondere, rijk geïllustreerde boekje van harte aan. Veel dank zijn wij verschuldigd aan de leescommissie bestaande uit Daan van den Briel en Maarten Poldermans, aan Joke Slootheer, die veel werk heeft gehad aan de vormgeving en natuurlijk de auteur die intensief onderzoek heeft gedaan en tijdens de Coronaperiode hard gewerkt heeft aan de voltooiing van het boekje.

Van de middeleeuwen stap ik over naar een eigentijds onderwerp, de realisering van zonnevelden. Inmiddels zijn in totaal drie geschikte agrarische gronden gevonden, die in bezit zijn van twee bij het LHB aangesloten hofjes. Naast gesprekken met de betrokken provincies en gemeenten vindt tevens overleg plaats met het Ministerie van OC&W. Daarbij wordt door ons als uitdrukkelijke voorwaarde gesteld, dat zonnevelden worden meegeteld voor de beoordeling van de hoeveelheid CO₂-reductie door de aan het project

deelnemende hofjes. In deze *Hofjeskrant* wordt door de trekker van dit project, Jan Willeminck, een uitgebreide toelichting gegeven op dit onderwerp.

In vervolg op ons bezoek vorig jaar oktober aan de Almshouse Association in Engeland hebben Daan van den Briel, Clemens Regout en ik op 5 maart een bezoek gebracht aan Gent in België, waar wij te gast waren bij het Begijnhof Sint Elisabeth, ook bekend als Groot Begijnhof. Voor uitgebreide informatie over dit bezoek verwijs ik graag naar het verslag van Daan van den Briel.

Tenslotte, zoals ik in de Nieuwsbrief van juli heb vermeld, heeft de Stichting Utrechts Monumentenfonds zich aangesloten bij het LHB. Men bezit een aanzienlijke hoeveelheid monumenten in Utrecht, waaronder 5 hofjes in eigendom, waarvan één in beheer. Hiermee is het aantal deelnemers gegroeid naar 108.

Huib van Eesteren

Armen de Poth in Coronatijd.

HOFJES IN CORONATIJD

Op 18 april 2020 zou het Landelijk Hofjesberaad voor de Voorjaarsbijeenkomst samenkomen in de Amstelkerk in Amsterdam. Het LHB zou te gast zijn bij het Deutzenhofje, dat op deze wijze het 325-jarig bestaan luister wilde bijzetten. De voorbereidingen waren in een vergevorderd stadium, toen de Coronapandemie roet in het eten gooide. Voor het eerst in de geschiedenis van het LHB moest er, gezien de overheidsmaatregelen ter indamming van het virus, een bijeenkomst worden afgezegd. Met het Deutzenhofje is afgesproken dat het gastheer zal zijn op de Najaarsbijeenkomst van 2021, aangezien de komende Najaarsbijeenkomst in Utrecht en de Voorjaarsbijeenkomst van 2021 in Edam zal worden gehouden.

Geen verslag dus van de Voorjaarsbijeenkomst, maar een impressie van hoe de Coronacrisis het Nederlandse hofjesleven heeft beïnvloed. Lopend in Haarlem en Amsterdam viel *Hofjeskrant*-redacteur Henk Looijesteijn al op dat veel hofjes het zekere voor het onzekere hebben genomen en de poorten gesloten houden. Een belronde langs voorzitter Huib van Eesteren, erevoorzitter Daan van den Briel, LHB-secretaresse Joke Slootheer, binnenvader Jaap Bodd van Armen de Poth in Amersfoort en beheerder Bert Prins van het Poptagasthuis in Marssum leverden ‘verhalen achter de poort’ op over hoe hofjes en hofjesbestuur-

ders omgingen met de pandemie. Werd er nog wel vergaderd, en hoe dan? Bleef men open of sloot men de deur? En waren bijzondere maatregelen nodig?

Om met de eerste vraag te beginnen, niet alleen de Voorjaarsbijeenkomst kon geen doorgang vinden: ook de feestelijke opening van het vernieuwde Sint Anthony Gasthuis in Leeuwarden, die zou plaats vinden op 16 april, moest tot nader order worden uitgesteld. En zo zullen er wel meer bijeenkomsten en vergaderingen, groot dan wel klein, te elfder ure zijn afgezegd. Het bestuur van het LHB heeft tijdens de pandemie één keer vergaderd maar in klein comité; het bestuur van de Amsterdamse

hofjes Venetiahofje en Suyckerhofhofje heeft een à twee keer vergaderd via internet, met gebruik van het programma Zoom. Wie meer ruimte heeft, kon wel bijeenkomen: zo vergaderden de voogden van het Poptagasthuis in de Grote Zaal van het Poptaslot, in plaats van in de Voogdenkamer. De regenten van Armen de Poth weken van de Regentenkamer uit naar de Celzusterenkamer – als er niet ook ‘geZoomd’ werd. In deze ruimtes kan wel met inachtneming van de anderhalvemeterregel worden vergaderd. Datzelfde geldt voor de regenten van het Heilige Geesthofje in Den Haag, dat in juni voor het eerst sinds het begin van de pandemie

Het Enschedéhofje is gesloten voor bezoek.

weer bijeen kwam en met vier personen ruimte genoeg had in de regentenkamer.

Veel hofjes zijn kleinschalig en hebben een oudere, en daardoor kwetsbare bevolking, en het is dan ook niet verwonderlijk dat veel – misschien wel de meeste – hofjesbesturen ervoor hebben gekozen om hun hofje voorlopig op slot te houden voor bezoek. Met name de toeristenstromen – weliswaar sterk afgenomen tijdens het hoogtepunt van de pandemie – waren aanleiding om de toegang tot de hofjes voor buitenstaanders sterk te beperken of zelfs geheel te ontzeggen. In Amsterdam zijn bijvoorbeeld hofjes die normaal voor publiek toegankelijk zijn zoals het Suyckerhofhofje, het Begijnhof en het Sint-Andrieshofje gesloten voor toeristenbezoek. Ook in Haarlem houden veel normaal toegankelijke hofjes de deuren gesloten, zoals het Hofje van Staats, het Hofje van Noblet, het Hofje van Guurtje de Waal, het Brouwershofje, Hofje de Bakenesserkamer en het Johannes Enschedéhof.

Sommige hofjes zijn nog wel open voor bezoekers, zoals het Luthers Hofje en het Frans Loenenhofje in Haarlem. In het Luthers Hofje wordt men echter verzocht niet verder te gaan dan de ingang van de binnentuin; in het Frans Loenenhofje heeft men toegang tot de tuin en wordt men verzocht afstand te houden van de huisjes. Het Poptagasthuis is gewoon open gebleven: de afstand tussen de deuren van de woningen is groot genoeg, en doordat het Poptaslot zelf dicht is komen er ook geen groepen naar het gasthuis. De ligging

op het platteland maakt ook dat het aantal bezoekers op het ogenblik zeer gering is. De bewoonsters van het binnengasthuis zijn allemaal jong, terwijl de oudere be-

woners van het buitengasthuis een eigen achtertuin hebben. Armen de Poth hield de poorten in de eerste maanden geheel gesloten; op het ogenblik mogen toeristen

De Sint-Rochuskapel van Armen de Poth was in Coronatijd in gebruik door de Nederlands Gereformeerde Kerk.

Stilte op het Amsterdamse Begijnhof, waar toeristen voorlopig niet welkom zijn.

wel weer het voorterrein betreden maar dient afstand te worden gehouden tot de huisjes. De in de afgelopen jaren sterk aanzwellende stroom toeristen in Amersfoort leverde al een aantasting op van de privacy van de bewoners. De sluiting van een groot deel van het hofje voor recreatief bezoek zou daarom een permanente maatregel kunnen worden. In het Haagse Heilige Geesthofje is bezoek altijd al alleen toegestaan onder begeleiding van een gids: het bezoek dient op het middenpad te blijven, op ruime afstand van de huisjes.

Zowel het Poptagasthuis als Armen de Poth zagen ook een terugval in inkomsten uit zaalverhuur. Bruiloften en diners zijn

vershoven of zelfs afgezegd. De kapel van Armen de Poth kon daardoor wel ruim drie maanden dienen als uitwijkmogelijkheid voor de Nederlands Gereformeerde Kerk voor het opnemen en live uitzenden van de zondagse diensten. Inmiddels is de kapel ook alweer het toneel geweest van een bruiloft met niet meer dan twintig gasten. Het Poptaslot bleef dit jaar tijdens het toeristenseizoen gesloten voor het publiek omdat er niet voldoende afstand kan worden gehouden binnen het slot. Wel is de slottuin opengesteld en heeft Bert Prins in de serre een opgemaakte tafel geplaatst zodat bezoekers toch een beetje een indruk krijgen van wat er in het slot

te zien is. Voor de enkele bezoeker van het gasthuis doet de portierster de deur van de museumwoning en de herenkamer open.

De maatregelen tegen Coronabesmetting binnen de hofjes verschillen zeer, afhankelijk van de situatie ter plekke. In het Venetiahofje en het Suyckerhofhofje plaatste de huismeester op bepaalde plekken ontsmettingsmiddelen, maar verdere maatregelen bleken niet noodzakelijk. Veel bewoners houden ook zelf rekening met de Coronamaatregelen. Datzelfde geldt voor het Heilige Geesthofje, waar een ruime tuin waarborgt dat er voldoende afstand bleef tussen de bewoners. De in het hofje wonende beheerder hield ook een oogje in

Verder mogen bezoekers niet, het Luthers Hofje in Haarlem.

Lege stoelen in de tuin van het Venetiahofje.

In het Frans Loenenhofje dienen bezoekers alleen het tuinpad te gebruiken.

het zeil. In Armen de Poth werden bordjes geplaatst om bezoekers erop te wijzen dat vanwege Corona bepaalde delen van het hofje niet toegankelijk zijn. In het Poptagasthuis waren vergelijkbare maatregelen niet nodig, mede omdat Friesland tot op heden gevrijwaard is gebleven van grootschalige Corona-uitbraken.

Armen de Poth heeft een tamelijk oude hofjesbevolking, en tijdens de eerste maanden van de lockdown werd daarom geregeld dat voor hen die het hofje liever niet verlieten boodschappen konden worden gedaan of werd gekookt. In de praktijk werden boodschappen vaak vooral gedaan door kinderen en burens. Van de 'kookservice' werd wel kwistiger gebruik gemaakt, zij het niet door iedereen. Drie maal per week werd er in een naburig restaurant gekookt voor de bewoners, die dan de maaltijd thuis gebracht kregen. Op vrijdag kookte binnenvader Jaap Bodd samen met één van de jongere bewoners. Inmiddels is deze dienst niet meer nodig.

Om de bewoners van Armen de Poth in deze tijden van afzondering en het stilvallen van het openbare leven een verzetje te bieden, werd een tweetal concerten in het hofje gehouden. Zanger Ben Cramer trad eind april op in de buitenlucht, eerst in de 'buitentuin' en vervolgens in de 'binnentuin', zodat alle bewoners konden meegenieten vanuit de deuropening. Eind juli volgde een optreden van pianiste Iris Hond. Meer 'traditionele' hofjesfeestjes werden in aangepaste vorm uitgevoerd. De brooduitdeling tijdens Pasen, met een brood en eieren, vond dit keer niet in de Celzusterenkamer plaats maar 'aan de deur' van de bewoners. Tijdens de Stichtingsdag op 6 juni was er al weer meer mogelijk, en werd een klein 'feestje-op-afstand' georganiseerd, met uiteraard de brooduitdeling

maar ook een poffertjeskraam, het een en ander muzikaal opgeluisterd met een draaiorgel.

De voogden van het Poptagasthuis hebben dit jaar een 'extra uitdeling' gedaan: alle bewoners kregen appelsap uit eigen boomgaard en een paasbrood – iets wat normaal gesproken alleen zij krijgen die iets voor het gasthuis doen als vrijwilliger. De traditionele 'poetsborrel' voor de bewoners in het slot, waarbij Henricus Popta's kast wordt opgewreven, kon dit jaar geen doorgang vinden, en ook het jaarlijkse etentje dat de bewoners zelf organiseren werd nu achterwege gelaten vanwege de pandemie. De jaarlijkse vleesuitdeling zal wel weer plaats vinden – waarschijnlijk wordt het vlees dan aan de deur gebracht of kan men het dan op afroep afhalen.

Berichten over Coronagevallen in de hofjes bereikten het LHB vooralsnog niet. Het Venetiahofje, het Suyckerhofhofje, het Heilige Geesthofje, het Poptagasthuis en Armen de Poth bleven tot dusver ge-

Het Hofje van Staats is voorlopig niet toegankelijk voor bezoekers.

vrijwaard van gevallen; bij Armen de Poth zijn wel twee bewoners getest op Corona, maar het bleek dat zij het virus niet onder de leden hadden. Wonen in een hofje is 'gewoon een heel gezonde woonvorm', aldus Huib van Eesteren. Het lijkt erop dat de hofjes en hofjesbesturen de Coronadreiging op veilige afstand hebben weten te houden. Bij het LHB-secretariaat kwamen geen vragen binnen over Coronamaatregelen, behalve een vraag met betrekking tot de Open Monumentendagen, die dit jaar in aangepaste vorm voortgang vonden.

Geleidelijk aan lijkt het gewone 'hofjes'-leven dus weer enigszins te hervatten, al blijft het natuurlijk de vraag wat de nabije toekomst zal brengen. Ook is het nog te vroeg om vast te stellen hoe sterk de impact van de pandemie op de Nederlandse hofjes is geweest. Duidelijk is wel dat men er het beste van probeert te maken, handelend naar bevind van zaken en in afwachting van betere tijden.

Stilte ook in het Heilige Geesthofje in Den Haag.

Binnenplaatsje van het Margarethenhof.

NIEUWE DEELNEMER

UTRECHTS MONUMENTENFONDS

In maart 2020 diende zich een nieuwe deelnemer aan: het Utrechts Monumentenfonds (UMF), eigenaar van vijf historische hofjes in de Domstad. Het UMF vierde in 2018 het vijfenzeventigjarig bestaan: het werd opgericht in 1943 door de vereniging Oud Utrecht en de gemeente Utrecht, met als doel te waken over het historische hart van de provinciehoofdstad en restauraties van monumenten te ondersteunen.

Vanaf de jaren zestig ging het UMF ertoe over vervallen monumenten aan te kopen om ze te restaureren en daarna te verhuren of te verkopen. In de 'wilde jaren' 1965-1983 wist het Monumentenfonds onder leiding van de toegewijde secretaris Wijnand Thoomes tussen de 100 en 120 Utrechtse gebouwen aan te kopen, waarvan er zo'n 100 permanent in het bezit van het UMF kwamen. Kenners van de historische hofjesliteratuur zullen Thoomes wellicht kennen van zijn boekje *Hofjes in Utrecht* (Utrecht 1984). Onder de aangekochte gebouwen waren al snel ook godskamers: zo noemt men van oudsher de Utrechtse hofjes, die meestal geen klassieke hofjesvorm hebben maar zijn gebouwd in de vorm van een reeks kamers of huisjes aan de straat.

In 1968 nam het UMF de Mieropskamers over van het Burgerweeshuis, dat de gebouwen sinds de 16de eeuw be-

heerde. In 1976 volgde de aankoop van de Bruntenhof, in 1979 gevolgd door de van de gemeente Utrecht in erfpacht gehouden Margarethenhof. Vanaf 1979 hield het UMF de Pallaeskamers in erfpacht, om de eigendom in 1989 geheel over te nemen. Het hofje aan de Wulpstraat is nog eigendom van de Fundatie Maria van Pallaes, maar wordt beheerd door het Monumentenfonds. In dit en het volgende nummer worden de vijf hofjes van het UMF voorgesteld in volgorde van ouderdom.

Onbetwist het oudste van deze hofjes is de Margarethenhof aan het Jansveld. Dat ziet er ook daadwerkelijk uit als een hofje, met een poort die toegang geeft tot de binnenplaats waaraan een achttal huisjes is gelegen, maar het is echter ontstaan als gasthuis, gewijd aan de heilige Matthias en de heilige Margaretha. Het werd in 1367 gesticht door de adellijke Domkanunnik

Uitzicht vanuit de poort op het Margarethenhof.

Het Margarethenhof aan de straatzijde.

Gijsbrecht van Walenborch († 1387), die er in 1371 ook een kapel bijbouwde met als doel onderdak te verlenen aan arme reizigers en landlopers. Welgestelde geestelijken stichtten wel vaker gasthuizen, godskamers en andere liefdadige instellingen. Helaas is de stichtingsbrief verloren gegaan: in elk geval werd het tot 1648 beheerd door enerzijds de raadsburgemeester en anderzijds de proost van het kapittel van Sint-Pancras te Leiden, mits deze geestelijke een Domkanunnik was: anders was de oudste van de Domkanunniken verantwoordelijk. Gijsbrecht van Walenborch was zelf sinds 1366 de eerste proost van Sint-Pancras geweest. Het gasthuis werd in 1562 omgebouwd tot een complex van uiteindelijke twintig vrijwoningen, waarmee de Margarethenhof van de gasthuizen opschoof naar de godskamers.

Vanaf 1648 was de rol van de Domkanunniken uitgespeeld en bestuurden de burgemeesters de fundatie en het daartoe behorende landbezit, dat echter wegens geldgebrek gaandeweg werd verkocht. Wegens bouwvalligheid werden elf van de twintig woningen afgebroken in de jaren 1894-1895, waarmee ook het grootste deel van het complex en het voormalige gasthuisgebouw verdween. De fundatie kocht wel zeven vervangende woningen in de Haagstraat. De overgebleven woningen zijn verschillende malen gemoderniseerd

en onder andere voorzien van een toilet. In 1979 droeg de gemeente Utrecht de Margarethenhof in erfpacht over aan het UMF, dat het jaar daarop herstelwerkzaamheden liet uitvoeren. Het hofje omvat nu drie woningen aan de straatkant en vijf woningen aan de daarachter gelegen binnenplaats.

De Mieropskamers aan de Springweg was het eerste godskamerencomplex dat in handen kwam van het UMF. Ze zijn bij de Utrechters vooral bekend als de kenmerkende 'witte huisjes op de Springweg',

hoewel ze vroeger rood geschilderd waren. De huidige huizen werden in 1583 neergezet, waarbij het een verbouwing tot godskamers betrof van gebouwen die er al in de 13de eeuw stonden. Ze behoorden tot het Regulierenklooster dat ernaast stond, en dat na de Reformatie werd omgebouwd tot burgerweeshuis. De dienstgebouwen aan de Springweg werden omgebouwd tot godskamers, en omdat deze al hoger waren dan gebruikelijk, kon er een verdieping op gebouwd worden. Daarmee onderscheiden deze godskame-

De 'Witte huisjes op de Springweg'.

Teken van hoge ouderdom: het is allemaal niet lijnrecht in de Mieropskameren.

ren zich van de andere Utrechtse godskameren, die geen verdiepingen hebben. De verbouwing van oudere gebouwen verklaart ook de wisselende breedte van de woningen. De kameren werden gebouwd en eeuwenlang beheerd door het Sint-Elizabeth's Gasthuis of Burgerweeshuis. In de twaalf woningen liet het weeshuis ouderen wonen, maar in de loop van de 20ste eeuw werden de woningen gezien als steeds minder geschikt voor ouderen. Het Burgerweeshuis droeg ze ten slotte over aan het Monumentenfonds, dat in plaats van ouderen er jongeren liet wonen. Het UMF voerde tussen 1979 en 1981 een grootschalige restauratie uit, waarmee men wederom koos voor het witten van het pleisterwerk. Het kenmerkende, licht golvende rijtje woningen is een onmiskenbare blikvanger in de Springweg.

De Mieropskameren danken hun bestaan aan Domproost Cornelis van Mierop (1509-1572), één van de machtigste en rijkste geestelijken van zijn tijd. Hij was jarenlang deken van het rijke kapittel van Oudmunster, voordat hij in 1545 proost van het Domkapittel werd. Daarmee werd hij één van de naaste medewerkers van de aartsbisschop van Utrecht. Cornelis van Mierop stamde uit een vooraanstaand en welgesteld geslacht, had onder andere een eigen kasteeltje in

Lopikerkapel en gaf belangrijke opdrachten aan kunstenaars. Zo werd er op zijn kosten een fraai glasraam aangebracht in de Sint-Janskerk van Gouda, waar hij ook op werd afgebeeld. In Utrecht bouwde hij een groot bezit aan onroerend goed op rond een huis dat hij liet bouwen aan de Kromme Nieuwegracht 166.

In 1561 nam hij van het Barbaraklooster het eigendom over van de twaalf door Jan en Oedel van der Meer rond het midden van de 15de eeuw gebouwde godskameren. Daar bouwde hij nog een woninkje bij. In zijn testament bepaalde hij dat zijn nalatenschap ten goede moest komen aan de bewoners van de godskameren in zijn tuin. Die kameren moesten eeuwig in stand worden gehouden en er moest een verdieping op worden gebouwd. Na zijn dood bleek zijn nalatenschap vele hoofdbrekens te kosten en met vele schulden te zijn belast. In 1582 werd de nalatenschap overgedragen aan het weeshuis, dat om de schulden te delgen Cornelis van Mierops stedelijk bezit verkocht. Daarbij werden ook de godskameren verkocht; het Burgerweeshuis bouwde daarom nieuwe kameren naast het weeshuis om aan Cornelis van Mierops wensen uitvoering te kunnen geven. Nog altijd houden zij de herinnering aan de schatrijke Domproost levend. Ook de andere hofjes van het

UMF zijn als het ware 'plaatsen van herinnering' van hun stichters; daarover meer in de volgende *Hofjeskrant*.

Een 20ste-eeuwse toevoeging: aanbouwkeukentjes van de Mieropskameren.

HOFJESNIEUWS

BEZOEK AAN GENTS BEGIJNHOF

Op 5 maart 2020 brachten Huib van Eesteren, Clemens Regout en erevoorzitter Daan van den Briel een bezoek aan het 'Sinte-Elisabeth Begijnhof te Sint-Amandsberg', ook wel genoemd het 'Groot Begijnhof Sint-Amandsberg', te Gent. Het bezoek is het resultaat van de wens om Europese contacten op te bouwen, zoals vorig jaar tijdens het bezoek aan de Almshouse Association is besloten.

Dit Gents begijnhof is bijzonder groot – eigenlijk een klein dorp – en een van de weinige die onder beheer staan van een stichtingsbestuur. Bijna alle begijnhoven zijn eigendom van gemeentes. Het Gentse hof bevat meerdere conventen, oftewel grote huizen waarin vroeger meerdere minder vermogende begijnen bij elkaar

woonden. Daarvan worden de meeste nu aan publieke instellingen verhuurd. Daarnaast telt het hof tachtig kleine huisjes, indertijd voor de meer vermogende begijnen, die aan particulieren verhuurd worden. Hierbij wordt gestreefd naar een goede mix van rijk en minder rijk, oud en jong en diversiteit in beroep en achtergrond.

Het hof telt ook enkele algemene ruimtes, een kapel en een voormalige kerk. De kerk is echter onverwarmd en alleen in gebruik voor tentoonstellingen en lezingen. Het dak zal op korte termijn een dringende restauratie ondergaan.

Het onderhoud vraagt heel veel aandacht door de veelheid van de soorten gebouwen en de staat van onderhoud in de afgelopen jaren of zelfs eeuwen. Het

is een continu en kostbaar proces, waar voor elk onderdeel steeds weer gezocht moet worden naar financiering en subsidiëring. Ook de inventaris van de algemene gebouwen vergt veel aandacht: er zijn heel veel schilderijen, kasten, meubilair en ander inventarisstukken, maar nauwelijks dan wel slecht gedocumenteerd. Inventarisatie, onderhoud en restauratie van dit erfgoed is ook een 'klus van jaren'. Het uit zeven personen bestaande bestuur heeft een directeur en een administratief medewerker in dienst.

Gezien de grootte en de complexiteit van het onderhoud is bij veel andere, nog bestaande begijnhoven geen sprake meer van een sociaal karakter, maar zijn de huizen en huisjes verkocht of verpacht. Er is zelfs geen of maar een minimaal gemeenschapsgevoel tussen de bewoners en/of bewonersgroepen van deze begijnhoven. Het ontstaan van een overkoepelend orgaan voor de begijnhoven lijkt dan ook niet erg waarschijnlijk. Wel zal het lukken contact te leggen met een ander, gelijkgestemd begijnhof in Leuven. De Gentse gastheer, Lieven Decaluwe, zal daartoe een contact leggen. De LHB-bestuurders kijken terug op een zeer hartelijke ontvangst, een gezellige lunch, een prachtige rondleiding door het Begijnhof alsmede langs twee andere Gentse begijnhoven, en een leerzame dag.

Vlnr directeur Bart Stevens, Lieven Decaluwe, Huib van Eesteren, Clemens Regout en Daan van den Briel.

EEN HOFJE IN BROOKLYN? SOCIALE WONINGBOUW IN DE BIG APPLE

Mach Schoneveld, een naar Amerika geëmigreerde zorgondernemer van Nederlandse herkomst, heeft veel belangstelling voor hofjes, mede als model voor betere woonvoorzieningen voor ouderen. Die laten in de Verenigde Staten namelijk vaak veel te wensen over. Vaak wordt gedacht dat de Amerikanen met hun bekende afkeer van collectieve arrangementen – denk maar aan de moeizame ontvangst van Obamacare – als geheel wars zijn van sociale woningbouw, maar dat berust op een misverstand. Ook in de Verenigde Staten werd bijvoorbeeld in de 19de eeuw gebouwd voor de kleine man. Een verschil daarbij is dat veel van deze woningbouw allang geen sociaal doel meer heeft.

Een voorbeeld daarvan is een 'hofje' in Brooklyn, Warren Place Mews, waar Mach Schoneveld ons op wees. Het werd gebouwd in 1878 in opdracht van Alfred Tredway White (1846-1921), in de zogeheten Romanesque Revival-stijl, en omvatte 34 woningen. White kwam uit een welgesteld nest en ontwikkelde zich al jong tot een voorvechter van de internationale beweging goede maar betaalbare woningen te bouwen voor arbeiders. Ook in Nederland had die beweging in die tijd vele voorstanders, zoals valt te lezen

in *Traditie in beweging*, het door Vibeke Kingma geschreven vierde deeltje in de Hofjesreeks. Ook White werkte volgens het principe van een bescheiden rendement op zijn investering door lage huren te vragen. Hij bouwde in zijn geboorteplaats Brooklyn verschillende woonblokken met veel lucht en licht, omringd door groen. Daaronder dus ook het kleinschalige Warren Place Mews, dat door de vorm oogt als een hofje, zij het met meerdere woonlagen.

White's woningen werden geestdriftig ontvangen en tientallen jaren beschouwd als een toonbeeld van filantropische en sociale woningbouw. In de loop van de 20ste eeuw is dit sociale karakter steeds meer verloren gegaan. Zoals vaak bleek onderhoud een grote kostenpost en daarnaast veranderde het stadslandschap nogal eens, waardoor de woningen minder aantrekkelijk werden. De gebouwen kwamen in handen van vastgoedontwikkelaars. Vandaag de dag bestaat Warren Place Mews uit koopwoningen die individueel voor miljoenen over de toonbank gaan, terwijl een betaalbaar en goed woningaanbod voor de lagere middenklasse in New York en wijde omgeving nog altijd te wensen overlaat.

HOFJES IN DE MEDIA

Corona of niet, regelmatig wordt het hofje genoemd in de media, waarbij het opvalt dat het daarbij meestal gaat over het hofje als mogelijkheid voor prettig wonen op oudere leeftijd, vaak hand in hand met berichten over het opzetten van nieuwe hofjes. Regelmatig wordt de redactie op de hoogte gebracht van weer een column of krantenartikel waarin het hofje als levensvorm wordt bewierookt. Recent bijvoorbeeld verscheen in het *NRC Handelsblad* (3 augustus 2020) een column van Marjoleine de Vos waarin ze mijmert over hoe ze zou willen wonen als ze oud is. Ze komt uit bij een hofje, waarbij ze ook rijksbouwmeester Floris Alkemade aanhaalt, die eveneens recent pleitte voor herwaardering van het hofje als woonvoorziening voor ouderen.

Ook de Knarrenhofbeweging haalt regelmatig de pers, want er zijn heel wat ouderen die graag in een hofje willen wonen. Voorbeelden te over: er worden knarrenhofjes gebouwd, of ze gaan gebouwd worden, in Hardenberg, Zeewolde en Emmen. Het blijft vaak een werk van de lange adem voordat een hofje daadwerkelijk van de grond komt. De knarrenhofjes hebben 'concurrentie' van andere partijen die voor ouderen willen bouwen, zoals Stichting Seniorenbouw Noord-Nederland, dat ook stelt hofjes te willen bouwen. De gerealiseerde projecten op de website van de stichting (www.seniorbouw.nl) lijken weinig weg te hebben van traditionele hofjes, in tegenstelling tot bijvoorbeeld het Aahof in Zwolle of het Polderhofje in Anna Paulowna.

Hoe dan ook, het hofje als woonvorm leeft dus meer dan ooit, zoals Dorine van Hoogstraten trouwens al vaststelde in *Open en besloten*, het nog altijd verkrijgbare tweede deel in de Hofjesreeks.

GRONINGEN: EEN TOEGEWIJD GASTHUISVOOGD

Zoals bekend raken veel hofjesbestuurders verknocht aan het besturen van hun stichting en blijven ze vaak jarenlang aan. Historische stichtingen als hofjes zijn uit de aard der zaak ook vaak gebaat bij langdurige individuele betrokkenheid, aangezien ervaring, aanhoudende inzet en levende herinnering vaak van groot belang zijn voor het in stand houden van 'lastige' monumenten. Men heeft een lange adem nodig om bijvoorbeeld een restauratie van de grond te krijgen en te voltooien.

Een voorbeeld van zo'n toegewijd bestuurder is Eli Bosma, sinds 1996

voogd van het Sint Anthony Gasthuis in Groningen. In een interview in het ledenblad van de vereniging oud-medewerkers van Nationale Nederlanden vertelt hij over de ruim vijftien jaar die het kostte om het verlieslijdende Groningse hofje weer geldelijk gezond te maken. De huren moesten worden verhoogd, het hofje werd verduurzaamd en er werd een Bed & Breakfast begonnen in de kleinste en onverhuurbare woning. Dat wordt inmiddels gemiddeld zo'n 250 keer per jaar verhuurd en 'loopt als een tierelier' aldus Bosma. In 2017 kon het vijfhonderdjarige bestaan van het Sint Anthony Gasthuis met volle overtuiging worden gevierd.

Het interview is online te lezen op: <https://www.vo-nn-magazine.nl/2-2020/11-oud-collega/>, waar ook een filmpje bij is geplaatst waarin Bosma het bezoek rondleidt in het hofje. Hij vertelt over de geschiedenis van het gasthuis en het geheim-

zinnige plekje in de tuin waar nooit iets wil groeien. Duidelijk is dat Eli Bosma een toegewijde en trotse voogd is van één van Groningens mooiste gasthuizen.

LEIDEN: BEWOONSTERS OVER HET MIERENNESTHOFJE

Stichting Diogenes Leiden restaureert en verhuurt monumenten in de Sleutelstad, en is eigenaar van het Mierennesthofje, een van de kleinere hofjes en één van de weinige in Leiden die voor het publiek niet toegankelijk zijn. Helaas bleek het sluiten van de poort noodzakelijk. De nabijheid tot de Leidse binnenstad bracht grootstedelijke problemen met zich mee zoals een venter in verdovende middelen die zijn waar sleet in de gang van het hofje, en ander ongewenst mannelijk be-

zoek. Vier van de vijf bewoonsters worden in de nieuwsbrief van de stichting (nummer 27, verschenen 3 augustus 2020) geïnterviewd over hun leven in het hofje. Ze zijn het er allen over eens dat ze prachtig en ontspannen wonen in een uiterst sfeervolle en rustige omgeving, waar ze zichzelf kunnen zijn en ongedwongen samenleven. Het interview valt online te vinden: <https://www.diogenes-leiden.nl/wp-content/uploads/DiogenesNieuwsbrief27.pdf>.

GRONINGEN: NOG GEEN OPLOSSING VOOR HET PEPERGASTHUIS

In deze krant is al een paar keer aandacht besteed aan de strijd tussen gemeente Groningen en woningcorporatie Lefier over de toekomst van het Pepergasthuis (zie *Hofjeskrant* 42, najaar 2018, bladzijden 13-14; *Hofjeskrant* 44, najaar 2019, bladzijde 13). Lefier wil het gasthuis verkopen, de gemeente kan zich echter niet vinden in de verkoop aan een commerciële partij en hecht aan een voortbestaan van de sociale huurstatus van het monument.

Sandra Beckerman, kamerlid namens de SP, had schriftelijke vragen gesteld aan minister Ollongren met betrekking tot de verkoop van hofjeswoningen door woningcorporaties. Die vragen werden beantwoord op 16 september 2019 (zie voor de beantwoording van Beckermans vragen: <file:///C:/Users/bcc/Downloads/beantwoording-vragen-over-de-verkoop-van-hofjeswoningen-door-corporaties.pdf>). Duidelijk blijkt hieruit dat de minister geen aanleiding ziet om de verkoop van het gasthuis tegen te houden. De gemeente Groningen had ondertussen bezwaar gemaakt bij de Autoriteit Woningcorporaties, die eind december 2019 uitspraak zou doen. Het geschil tussen gemeente en woningcorporatie bereikte daarmee een voorlopig hoogtepunt. In de aanloop ervan werd op 9 december gedemonstreerd door een twintigtal bewoners, kerkgangers van de kapel en andere betrokkenen. Die lieten er geen twijfel over bestaan dat ze weinig vertrouwen hebben in de projectontwikkelaar

aan wie Lefier het gasthuis heeft verkocht. Gevreesd wordt dat het sociale karakter van het gasthuis zou worden aangetast, en dat de woningen en de gasthuiskapel zouden worden omgebouwd tot appartementen en short-stay faciliteiten. De onduidelijkheid over de verkoop voedt de onrust en het verzet tegen de plannen.

Ook de gemeente had bezwaar gemaakt tegen de verkoop uit vrees dat die zou bijdragen aan het groeiende gebrek aan sociale huurwoningen in Groningen. De Autoriteit deed op 24 december 2019 uitspraak, waarbij de gemeentelijke bezwaren echter werden verworpen: de Autoriteit zag de verkoop niet als strijdig met het volkshuisvestelijk belang. Wethouder Roeland van der Schaaf kondigde in januari 2020 aan dat de gemeente bij de bestuursrechter tegen dit oordeel in hoger beroep zou gaan.

Ondertussen was er ook uit andere hoek verzet tegen de verkoop ontstaan. Louwris Kroon, voormalig directeur van de voorganger van Lefier, zocht in februari 2020 de publiciteit met de stelling dat het nooit in de bedoeling lag het gasthuis te verkopen aan een commerciële partij. Toen in 1989 de gebouwen van het gasthuis aan de woningcorporatie werden verkocht was dat om de gebouwen te kunnen restaureren, en het was bedoeld als tijdelijke maatregel. Na verloop van tijd, als de woningcorporatie de restauratiekosten zou hebben terugverdiend, zou het gasthuis weer worden overgedragen aan de gasthuisstichting. Om de verkoop

tegen te gaan heeft Kroon daarom met een notaris en een hoogleraar de Stichting Pepergasthuis opgericht, die zich gaat inspannen om het Pepergasthuis en de daartoe behorende kunstcollectie te behouden voor de stad.

De voorgaande ontwikkelingen zijn op internet – in groter detail – te volgen aan de hand van artikelen in het *Dagblad van het Noorden* en items van RTV Noord en OOG Groningen. Op het ogenblik van schrijven kwam na maanden mediastilte een nieuw bericht over de voortgang van de Pepergasthuiszaak. Volgens het *Dagblad van het Noorden* (15 augustus 2020, zie: <https://www.dvh.nl/groningen/Nieuw-plan-in-studie-voor-Pepergasthuis-25930300.html>) loopt het beroep van de gemeente nog steeds; een uitspraak daarover wordt pas aan het eind van 2020 verwacht. Inmiddels zijn gemeente en woningcorporatie echter in gesprek over andere oplossingen dan de verkoop aan een commerciële partij. De bewoners hebben een bewonerscommissie opgericht en zijn ook in gesprek met de woningcorporatie. Wat de uitkomst van deze gesprekken gaat zijn en of de eerdere verkoop wel of niet doorgaat is nog ongewis. Het laatste woord is hierover dan ook nog niet gezegd: duidelijk is wel dat het Pepergasthuis, samen met het Heiligen Geest Gasthuis en het Sint Anthony Gasthuis de meest beeldbepalende gasthuizen in het Groningse stadshart, de Groningse gemoederen nog volop bezig houdt.

BROEK IN WATERLAND: WEDEROPBOUWHOFJE GERED

Wie het fraaie Noord-Hollandse dorp Broek in Waterland heeft bezocht, is het misschien wel eens opgevallen dat er aan het Burgemeester P. Ph. Paulplantsoen een grasveldje ligt met daaraan een L-vormige reeks huisjes. Aan de overkant van de weg staan nog vijf gelijke huisjes. Een geofende blik ziet hier allicht een hofje in. De gelijkenis is niet toevallig: het betreft een 'modern' hofje, oftewel een wederopbouwhofje, gebouwd in 1954. Naar het voorbeeld van 17de-eeuwse hofjes ontwierp gemeentearchitect Karel Simons (1905-1975) deze woningen bestemd voor ouden van dagen.

Het aantal woningen bedroeg twaalf – zoals vaak het geval is bij oudere hofjes – verdeeld in één blok van vier woningen, twee blokken van drie woningen en een blok van twee woningen. Door ze aan weerszijden van de weg te bouwen ontstond een zowel open en besloten hofje, met het grasveld als de binnentuin van het Broekse hofje. De woningen werden ontworpen in de traditionalistische bouwstijl van de Delftse school, reden waarom ze sterk lijken op 17de-eeuwse hofswoningen. Het bestek van het hofje werd getekend door de toenmalige burgemeester van Broek in Waterland, Petrus Philippus

Paul (1892-1960). Vandaar de naam van het plantsoen.

De eigenaar van de woningen, Wooncompagnie, vond de woningen na ruim zestig jaar niet meer geschikt voor bewoning door toekomstige doelgroepen en wilde de gebouwen slopen, maar stuitte daarbij op tegenstand van de bewoners, de gemeente en monumentenorganisaties. Op voorstel van Heemschut en het Cuypersgenootschap kreeg het hofje in 2015 een monumentenstatus, als voorbeeld van wederopbouwarchitectuur. Wooncompagnie heeft het hofje per 15 juli 2020 daarom overgedaan aan Stadsherstel Amsterdam, die de woningen

stuksgewijs op zal knappen en de sociale huurstatus van het hofje de komende kwart eeuw zal eerbiedigen.

De aankoop door Stadsherstel Amsterdam waarborgt nu het voortbestaan van het Broekse hofje, dat zich geschraagd weet door een professionele organisatie die monumenten weet te waarderen en die veel ervaring heeft met het onderhoud en de verhuur van ruim 600 monumenten in Amsterdam en wijde omgeving. De komende jaren zal het hofje geleidelijk aan worden opgeknapt en de woningen worden aangepast aan de eisen van de tijd.

DEN HAAG: NIEUW PROJECT VOOR DE KONINKLIJKE HAAGSE

Zoals bekend mag worden verondersteld heeft de Koninklijke Haagse Woningvereniging van 1854 veel ervaring met het restaureren en tot woningen omvormen van oude scholen. Op 26 mei 2020 heeft de gemeente Den Haag besloten dat de voormalige kleuterschool aan de Zeezwaluwstraat in Duindorp zal worden overhandigd aan de Koninklijke Haagse. Die zal het uit 1921 stammende gebouw restaureren en er een zestiental tweekamerwoningen in tot stand brengen, bestemd voor sociale verhuur. Het betreft eenpersoonswoningen, voor mensen werkend in de zorg, het onderwijs en de politie. De Koninklijke Haagse hoopt de omvorming van de school in 2021 te voltooien.

VOORTGANG ZONNEVELDENOVERLEG

Inmiddels heeft de LHB-werkgroep zonnevelden (zie *Hofjeskrant* 45, voorjaar 2020, bladzijden 3 en 5) voor twee hofjes met grondbezit in totaal drie locaties in Nederland gevonden, welke in potentie in aanmerking kunnen komen voor plaatsing van zonnevelden. De betreffende gemeentes en/of provincies staan daar positief in en één van de betreffende pachters heeft ook al zijn medewerking toegezegd.

In vervolg daarop zijn we in overleg getreden met het ministerie van OC&W en hebben haar het volgende voorgelegd. De hofjes willen eventueel meedoen aan de plaatsing van zonnevelden op hun agrarische gronden. Onder de uitdrukkelijke voorwaarden echter dat van de kant van OC&W duidelijkheid zal komen over de vraag of de realisering van zonnevelden zal meetellen in het geval van de beoordeling van CO2-reductie in hofjes, en dat de opgewekte stroom vanuit deze zonnevelden zal gaan dienen om de hofjeswoningen in Nederland op een goedkope manier van stroom te kunnen voorzien.

Vooralsnog is het een overheidsambitie dat rijksmonumenten vóór 2030 40 procent CO2-reductie moeten hebben toegepast. Ambities werken echter vaak niet en de kans is groot dat we tegen die tijd moeten constateren dat de overheid haar streven niet zal halen. Met als groot risico dat het een doel of wet gaat worden en we dan geconfronteerd worden met uitgaven die voor veel hofjes financieel niet te behappen blijken te zijn. Wij willen gevrijwaard worden van de verplichting CO2-reductie toe te passen in de fraaie hofjes. Als men wil en kan verduurzamen moet het betreffende bestuur dat natuurlijk gewoon doen, want

ook wij zullen ervoor moeten waken dat we in de toekomst woonruimte kunnen blijven aanbieden die voldoet aan de eisen van de tijd.

De bal ligt nu bij het ministerie en het is wachten op verder overleg en antwoorden op onze vragen. Ten gevolge van vakantieperiodes wordt dit overleg vanaf september voortgezet. De ontwikkelingen zijn tot nu toe positief en we hopen een mooi resultaat te scoren voor de hofjes.

Jan Willemink

BOEKENNIEUWS

In 2016 verscheen *Tot hulp en troost. Het Heiligen Geest Gasthuis in Groningen* onder redactie van Martin Hillenga en Hilde Krips-van der Laan. Het boek is de eerste op zichzelf staande publicatie over de imposante geschiedenis van het Heiligen Geest Gasthuis in Groningen en verscheen bij WBooks, uitgever van kunsthistorische en historische boeken te Zwolle. Dit rijk geïllustreerde boek over de eeuwenlange geschiedenis van het oudste gasthuis in de stad Groningen, waaraan een zestal historici hebben meegewerkt, is vanaf heden tegen de sterk gereduceerde prijs van 12,50 euro te verkrijgen bij het gasthuis.

Het boek kunt u bestellen via e-mail: Pelstergasthuis@hotmail.nl. Het boek wordt u dan uitgereikt op de eerstvolgende ledenvergadering van het LHB dan wel

wordt het u tegen portokosten toegezonden. Er bestaat ook de mogelijkheid het boek rechtstreeks te bestellen en op te halen bij: het Heiligen Geest Gasthuis, Pelsterstraat 43, 9711 KH, Groningen.

Hofjesreeks

Dit najaar verschijnt het vijfde deel van de Hofjesreeks, *Tussen Goitscameren en hofjes*, waarin de geschiedenis van het Nederlandse hofje wordt beschreven, van het ontstaan in de 14de eeuw tot het jaar 1600. Het boek is geschreven door emeritus hoogleraar middeleeuwse geschiedenis Dick de Boer, wiens belangstelling voor en onderzoek naar de geschiedenis van het Nederlandse hofje teruggaat tot zijn

studententijd in Leiden in de jaren zestig.

Met veel kennis van zaken beschrijft De Boer hoe de hofjes ontstonden binnen het kader van de middeleeuwse armenzorg, de rol die bedevaartgangers naar Jeruzalem speelden in het stichten van hofjes, de drijfveren die rijke middeleeuwers bewogen hofjes te stichten en wat voor mensen die stichters waren. Met dit vijfde deel is de geschiedenis van het Nederlandse hofje nu in kaart gebracht van het ontstaan van het hofje tot aan deze tijd.

Een zesde deel, over het hofje in Europa, zal de Hofjesreeks voltooien. De eerdere delen zijn nog altijd verkrijgbaar via info@hofjesberaad.nl. Voor meer informatie betreffende de prijs en de boeken zie www.hofjesberaad.nl/hofjesreeks.

